

3. Ικανότητες στην EDC/HRE

3.1 «Θα ήθελα οι μαθητές μου να είναι ικανοί να ...»

«Αφού εξασκηθήκαμε σε τεχνικές παρουσίασης, θα ήθελα όλοι οι μαθητές μου να είναι ικανοί να απευθύνονται στην τάξη χωρίς να διαβάζουν από τις σημειώσεις τους».

«Αφού κάναμε έξι μαθήματα πάνω στα βασικά στοιχεία του συντάγματός μας, το λιγότερο που θα περίμενα από όλους τους μαθητές μου είναι να μπορούν να εξηγήσουν πως λειτουργεί το σύστημα εκλογών μας, και ποια κόμματα κυβερνούν αυτή τη στιγμή».

«Πριν από μερικούς μήνες, είχαμε προβλήματα στην τάξη μας με μαθητές που δεν άκουγαν ο ένας τον άλλο σε συζητήσεις και διέκοπταν εκείνους με τους οποίους διαφωνούσαν. Έχουμε μιλήσει πολύ για το δικαίωμά μας στην ελεύθερη έκφραση και ότι αυτό λειτουργεί για όλους μας αν αντιμετωπίζουμε ο ένας τον άλλον με σεβασμό. Μέχρι το τέλος του έτους, ελπίζω ότι οι περισσότεροι μαθητές θα το έχουν κατανοήσει και θα ξέρουν πώς να συμπεριφερθούν σε συζητήσεις».

Αυτά τα παραδείγματα δείχνουν το είδος των σκέψεων που έχουν κατά νου οι εκπαιδευτικοί της EDC/HRE όταν σχεδιάζουν μαθήματα: καθορίζουν στόχους. Αποφασίζουν τι θα πρέπει να είναι σε θέση να κάνουν οι μαθητές τους, και τι είναι στις δυνατότητές τους αν κάνουν μια προσπάθεια: αποφασίζουν ποιους στόχους θα ήθελαν να επιτύχουν οι μαθητές τους, και στη συνέχεια εξετάζουν τη διαδικασία της μάθησης και τις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών στο σημείο εκκίνησης - τις δυσκολίες και τις ικανότητες τους, τις δυνάμεις και τις αδυναμίες τους.

Αυτός ο τρόπος σκέψης δεν είναι κάτι νέο για τους εκπαιδευτικούς - είναι μια κοινή πρακτική. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί δεν σκέφτονται μόνο το θέμα και την ύλη που διδάσκουν— «Έχω να τελειώσω τον 19ο αιώνα πριν από τις επόμενες σχολικές διακοπές» - αλλά έχουν κατά νου και το είδος της επίδοσης που θα ήθελαν να δουν από τους μαθητές τους.

Στόχοι που εστιάζουν στους μαθητές και στο τι θα πρέπει αυτοί να είναι ικανοί να κάνουν αναφέρονται στις ικανότητες των μαθητών. Στην ενήλικη ζωή, όλοι οι μαθητές θα πρέπει να ανταπεξέλθουν χωρίς έναν δάσκαλο, σύμβουλο ή μέντορα δίπλα τους. Το παραδοσιακό μοντέλο διδασκαλίας - τυπική διδασκαλία, που παρέχει ένα σφικτό πρόγραμμα γνώσεων - κάνει πολύ λίγα για να υποστηρίξει τους μαθητές στο να γίνουν ανεξάρτητοι, με αυτοπεποίθηση και ικανότητα όσον αφορά τις δεξιότητες και τις αξίες / στάσεις.

Τα τρία παραδείγματα δείχνουν επίσης τις διαφορετικές διαστάσεις της ανάπτυξης των ικανοτήτων:

- Η πρώτη - δημιουργία βλεμματικής επαφής με το ακροατήριο και ελεύθερος λόγος - αναφέρεται σε δεξιότητες που δεν είναι ειδικού περιεχομένου, αλλά παρέχουν τα εργαλεία που χρειάζονται μόνιμα οι μαθητές για να κάνουν χρήση κάθε γνώσης και πληροφορίας. Αυτή είναι κατάρτιση δεξιοτήτων ή διδασκαλία «για» τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα - για να μπορέσουν οι μαθητές να ασκήσουν τα ανθρώπινα δικαιώματά τους και να λάβουν μέρος στη δημοκρατία.
- Η δεύτερη - η κατανόηση των βασικών στοιχείων του εκλογικού συστήματος και ποιος κέρδισε τις προηγούμενες εκλογές και ως εκ τούτου σχημάτισε την παρούσα κυβέρνηση - είναι μια περίπτωση διδασκαλίας «σχετικά με» τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι νέοι πολίτες πρέπει να γνωρίζουν ποια ανθρώπινα δικαιώματα - για παράδειγμα, λαμβάνοντας μέρος στις εκλογές - έχουν ενσωματωθεί ως δικαίωμα των πολιτών στο σύνταγμα της χώρας τους και ποιες επιπτώσεις έχει η ψήφος τους στο εκλογικό σύστημα της χώρας τους.
- Τέλος, το τελευταίο παράδειγμα δείχνει τη σημασία των αξιών και στάσεων. Η δημοκρατία βασίζεται σε μια πολιτική κουλτούρα που διαμορφώνεται από τις στάσεις και τις αξίες που τηρούν οι πολίτες, σε αυτή την περίπτωση τον αμοιβαίο σεβασμό και την ανοχή για τις απόψεις με τις οποίες μπορεί να διαφωνούν. Οι μαθητές πρέπει να είναι πρόθυμοι να δεχτούν ότι το δικαίωμά τους στην ελευθερία πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα δικαιώματα των άλλων. Ως εκ τούτου, η ελευθερία συνεπάγεται

υποχρεώσεις. Μια κουλτούρα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αντανakλά τόσο την ενδυνάμωση μεμονωμένων μαθητών και των δασκάλων τους, αλλά και την κατανόηση πως μοιραζόμαστε την αμοιβαία ευθύνη να σεβόμαστε τα ανθρωπίνια δικαιώματα των άλλων. Οι αξίες μαθαίνονται μέσα από την εμπειρία και με πειστικά πρότυπα - διδασκαλία «μέσω» της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

3.2 Ικανότητες – ένας γενικός ορισμός

Οι ικανότητες αναφέρονται σε ό,τι ένα άτομο είναι σε θέση να κάνει, σε τρία σημεία που αποτελούν τον πυρήνα της ταυτότητας ενός ατόμου:

- τι γνωρίζει ένα άτομο και τι έχει κατανοήσει,
- τις δεξιότητες που καθιστούν ένα άτομο ικανό να χρησιμοποιήσει τις γνώσεις του,
- την επίγνωση και την εκτίμηση των γνώσεων και των δεξιοτήτων που κατέχει ένα άτομο, που έχει ως αποτέλεσμα την προθυμία να χρησιμοποιεί και τις δύο με αυτοπεποίθηση και υπευθυνότητα.

Το τελευταίο σημείο είναι ιδιαίτερα σημαντικό. Δεν θα πρέπει μόνο ο/η εκπαιδευτικός να γνωρίζει τι έχουν τη δυνατότητα να κάνουν οι μαθητές, αλλά πολύ περισσότερο να το γνωρίζουν οι ίδιοι οι μαθητές. Θα πρέπει να ξέρουν τι έχουν στην πνευματική εργαλειοθήκη τους και ποιες είναι οι εργασίες ή τα προβλήματα πάνω στα οποία μπορούν να εφαρμοστούν αυτά τα εργαλεία. Πάνω απ' όλα, χρειάζονται αυτοπεποίθηση για να αποδεχθούν το ρίσκο της αποτυχίας στις διαδικασίες της δια βίου μάθησης.

3.3 Πως μπορούν οι εκπαιδευτικοί να μάθουν τι ικανότητες έχουν οι μαθητές; Ικανότητα και επίδοση

Οι ικανότητες αναφέρονται σε δυνατότητες "μέσα" μας. Επομένως, είναι αόρατες. Τότε πώς μπορούν οι εκπαιδευτικοί να μάθουν τι ικανότητες έχουν οι μαθητές τους;

Ακολουθεί ένα παράδειγμα. Ο Noam Chomsky, γλωσσολόγος, περιέγραψε τη γλωσσική ικανότητα ενός ομιλητή στη μητρική του γλώσσα. Ομιλητές στη μητρική τους γλώσσα δημιουργούν και κατανοούν μόνιμα προτάσεις που δεν έχουν πει ή ακούσει ποτέ πριν. Δεν μπορούμε να δούμε τη γλωσσική ικανότητα, αλλά αντιλαμβανόμαστε την επίδοση του ομιλητή στη μητρική του γλώσσα, και θα πρέπει έτσι να υποθέσουμε ότι υπάρχει η ικανότητά του να επικοινωνεί με ευφράδεια.

Δεν υπάρχει ικανότητα χωρίς κάποια εμφανή επίδοση, αλλά ούτε και κάποιο είδος δράσης χωρίς ικανότητα. Οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν την ανάπτυξη των ικανοτήτων των μαθητών τους κρίνοντας την επίδοσή τους - τι είναι ικανοί να κάνουν. Η εργασιοκεντρική μάθηση δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να εξασκήσουν τις ικανότητές τους, και στους εκπαιδευτικούς να αξιολογήσουν την επίδοση των μαθητών τους και να προσδιορίσουν τις μαθησιακές τους ανάγκες. Αυτό δεν ισχύει μόνο για την EDC/HRE, αλλά για τη νδιδασκαλία και τη μάθηση γενικότερα.

3.4 Ένα μοντέλο μαθητικών ικανοτήτων στην EDC/HRE

Αξιολογούμε την ανάπτυξη των ικανοτήτων ενός μαθητή μέσα από την αντίληψή μας για την επίδοσή του. Οι ικανότητες είναι αόρατες, και μπορούμε να αποκτήσουμε πρόσβαση σε αυτές μόνο από το σχεδιασμό μοντέλων που μας στηρίζουν στον καθορισμό των μαθησιακών στόχων και μας καθοδηγούν την αξιολόγησή των μαθησιακών επιτευγμάτων.

Σε αυτή την έκδοση της EDC/HRE, έχουμε υιοθετήσει το ακόλουθο μοντέλο ικανοτήτων. Αντιστοιχεί στις βασικές αρχές της EDC/HRE - διδασκαλία *μέσω*, *σχετικά με* και *για* τη δημοκρατία και τα ανθρωπίνια δικαιώματα.

Στην EDC/HRE, οι μαθητικές ικανότητες περιλαμβάνουν τα παρακάτω:

- πολιτική ανάλυση και κρίση,

- δεξιότητες (Βλ. Μέρος 3 αυτού του βιβλίου),
- ανάληψη δράσης και συμμετοχή στην πολιτική,
- προσωπικές και κοινωνικές ικανότητες.

3.4.1 Ικανότητες πολιτικής ανάλυσης και κρίσης

Η δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη απαιτεί από τους πολίτες να κατανοούν τα υπό συζήτηση θέματα, το οποίο με τη σειρά του απαιτεί από τους πολίτες να είναι ενημερωμένοι και ικανοί να αναλύουν τα προβλήματα και τις γραμμές της επιχειρηματολογίας και των συγκρούσεων. Αυτή είναι η γνωστική διάσταση της ανάπτυξης των ικανοτήτων (μάθηση «σχετικά» με πολιτικά ζητήματα).

Χωρίς αυτό το επίπεδο κατανόησης ένας πολίτης είναι εύκολη λεία για τους δημαγωγούς, τους λομππίστες και τους λαϊκιστές, και δεν θα είναι σε θέση να εντοπίσει και να διαπραγματευτεί τα ατομικά ή ομαδικά συμφέροντά του/της. Εξαρτιόμαστε από τα μέσα επικοινωνίας ως πηγές πληροφοριών, και πρέπει να είμαστε σε θέση να τις χρησιμοποιούμε με κριτικό πνεύμα.

Η ανάληψη δράσης στην πολιτική, όπως και αλλού στη ζωή, είναι δυνατή μόνο αν γνωρίζουμε τι θέλουμε να επιτύχουμε. Πρέπει να είμαστε σε θέση να καθορίζουμε τα συμφέροντα και τους στόχους μας, να εξισορροπούμε ανάγκες και επιθυμίες, αξίες και υποχρεώσεις. Η πολιτική είναι μια διαδικασία λήψης αποφάσεων για την επίλυση προβλημάτων και την επίλυση των συγκρούσεων. Δεν υπάρχει η επιλογή να μη ληφθεί μια απόφαση, ενώ οι αποφάσεις δεν είναι δυνατές χωρίς κρίση.

Η αύξηση της πολυπλοκότητας των σύγχρονων κοινωνιών μας θέτει σε δοκιμασία τις ικανότητες της ανάλυσης και κρίσης του «απλού πολίτη». Το να αποδίδουμε προσωπικά χαρακτηριστικά σε πολιτικές συμπεριφορές - εμπιστοσύνη ή δυσπιστία προς τους πολιτικούς ηγέτες - είναι ένας τρόπος για τη μείωση της πολυπλοκότητας. Η εκπαίδευση, όχι μόνο στην EDC/HRE, είναι το κλειδί για να μπορούν οι πολίτες να ενημερώνονται για τις αποφάσεις που τους αφορούν.

3.4.2 Δεξιότητες

Οι μαθητές χρειάζονται ένα σύνολο πνευματικών εργαλείων - δεξιότητες ή τεχνικές - για να αποκτήσουν και να χρησιμοποιήσουν πληροφορίες και να σχηματίσουν τις απόψεις τους ανεξάρτητα και συστηματικά. Αυτά τα εργαλεία επιτρέπουν στους μαθητές:

- να αποκτούν πληροφορίες τόσο από τα μέσα επικοινωνίας όσο και από την εμπειρία από πρώτο χέρι και την έρευνα - τεχνικές που χρησιμοποιούν έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης, συνεντεύξεις, έρευνα, αναστοχασμό, κ.λπ.,
- να επιλέγουν και να μελετούν πληροφορίες (κονστрукτιβιστική μάθηση) – τεχνικές σχεδιασμού, διαχείρισης χρόνου, ανάγνωσης, σκέψης, καταγραφής,
- να διαμορφώνουν, να παρουσιάζουν, να μοιράζονται, και να υποστηρίζουν τις απόψεις τους – τεχνικές για τη δημιουργία φυλλαδίων, αφισών, εφημερίδων, για Power Point παρουσιάσεις, διαλέξεις, συζητήσεις, αντιπαραθέσεις επιχειρημάτων (debate), κ.λπ. (κοινή κονστрукτιβιστική μάθηση και αποδόμηση),
- να αναστοχάζονται τα αποτελέσματα και τις διαδικασίες μάθησης και εφαρμογής.

Σε ένα μεγάλο βαθμό, αυτές οι δεξιότητες είναι απαραίτητες όχι μόνο στην EDC/HRE, αλλά στο σχολείο στο σύνολο του. Προετοιμάζουν τους μαθητές για πιο προηγμένες ακαδημαϊκές σπουδές και για εξειδικευμένες θέσεις εργασίας. Ως εκ τούτου, η διαθεματική εκπαίδευση σε αυτές τις τυπικές, μη ειδικού περιεχομένου δεξιότητες καθίσταται τόσο αναγκαία όσο και δυνατή.

3.4.3 Ανάληψη δράσης

Στην EDC/HRE, η εξάσκηση σε τυπικές δεξιότητες υποστηρίζει τη μάθηση για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά δεν αρκεί. Η EDC/HRE αντιλαμβάνεται το σχολείο ως μια μικρο-κοινότητα στην οποία οι μαθητές μαθαίνουν πώς να συμμετέχουν στην κοινωνία και την πολιτική μέσα από πρακτική εμπειρία. Μερικές από τις ικανότητες στις οποίες εκπαιδεύονται στο σχολείο περιλαμβάνουν:

- να αναστοχάζονται τις επιθυμίες και τις ανάγκες τους, να αποσαφηνίζουν και να προωθούν τα συμφέροντά τους,
- να ψηφίζουν, να λαμβάνουν μέρος στις εκλογές ως ψηφοφόροι ή υποψήφιοι (αντιπρόσωποι της τάξης),
- να διαπραγματεύονται και να λαμβάνουν αποφάσεις,
- να επηρεάζουν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων μέσω ευαισθητοποίησης, ομάδων πίεσης και συλλογικής δράσης,
- να κατανοούν και να εκτιμούν την ανάγκη για ένα πλαίσιο κανόνων και κυρώσεων.

Η EDC/HRE, και το σχολείο στο σύνολό του, διαδραματίζουν αποφασιστικό ρόλο στην παροχή τέτοιων ευκαιριών μάθησης στους μαθητές ώστε να συνεισφέρουν στις κοινότητές τους. Ωστόσο, στην αξιολόγηση των επιδόσεων και την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους, το σχολείο έχει τα όριά του. Ο κρίσιμος τομέας της μεταβίβασης βρίσκεται πέρα από το σχολείο, στην κοινωνία στο σύνολό της, και εκτείνεται στην ενήλικη ζωή. Στη συνέχεια, γίνεται δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να συνδεθούν τα μαθησιακά αποτελέσματα με τη συνεισφορά του σχολείου.

3.4.4 Προσωπικές και κοινωνικές ικανότητες

Ίσως η έννοια των ικανοτήτων να είναι κάπως "τραβηγμένη" όταν αναφέρεται στη διάσταση των αξιών και στάσεων. Από την άλλη πλευρά, είναι η επίδοση, ο τρόπος που συμπεριφέρονται οι μαθητές, αυτό που μετράει, και η συμπεριφορική προδιάθεση μπορεί να θεωρηθεί ως ικανότητα. Αυτή η διάσταση της ανάπτυξης των ικανοτήτων αντιστοιχεί στη μάθηση «μέσω» της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

- αυτογνωσία και αυτοεκτίμηση,
- ενσυναίσθηση,
- αμοιβαίος σεβασμός,
- εκτίμηση της ανάγκης για συμβιβασμό,
- υπευθυνότητα,
- εκτίμηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως ένα σύνολο κοινών αξιών για την υποστήριξη της ειρήνης, της δικαιοσύνης και της κοινωνικής συνοχής.

3.5 Οι ικανότητες των εκπαιδευτικών στην EDC/HRE

Στην EDC/HRE, οι εκπαιδευτικοί χρειάζονται ειδικές ικανότητες για να προσφέρουν στους μαθητές τους τις κατάλληλες ευκαιρίες μάθησης.

Η εργαλειοθήκη για τους εκπαιδευτικούς περιλαμβάνει ένα εργαλείο για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών στον καθορισμό των στόχων με βάση τις ικανότητες στην EDC/HRE, σύμφωνα κατά πολύ με την κατεύθυνση που αναφέρθηκε στην εισαγωγή αυτού του κεφαλαίου. Για περαιτέρω πληροφορίες, παρακαλούμε ανατρέξτε στην έκδοση του Συμβούλιο της Ευρώπης: *How all teachers can support citizenship and human rights education: a framework for the development of competences* (Strasbourg, 2009).